

1976/77:85

Nr 85

Fredagen den
11 mars 1977

Fredagen den 11 mars

Kl. 13.00

*Fyllnadsväl till
utskott*

§ 1 Fyllnadsväl till utskott

Herr TALMANNEN: Sedan fröken Engman beviljats ledighet från riksdagsarbetet har socialdemokratiska riksdagsgruppen för uppdrag som suppleant i socialförsäkrings- och kulturutskotten anmält hennes ersättare herr Gustafsson i Stockholm.

*Om prissättningen
inom textil- och
skodetaljhandeln*

Herr talmannen förklarade därefter vald till
suppleant i socialförsäkringsutskottet och kulturutskottet
herr Gustafsson i Stockholm (s).

§ 2 Justerades protokollet för den 3 innevarande månad.

§ 3 Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens kammare

Härmed anhåller jag om entledigande från uppdraget som suppleant i riksgäldsfullmäktige.

Stockholm den 9 mars 1977

Rolf Wirtén

Denna anhållan godkändes av kammaren.

§ 4 Om prissättningen inom textil- och skodetaljhandeln

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER erhöU ordet för att besvara herr *Carlsteins* (s) den 16 februari anmälda fråga, 1976/77:256, och anförde:

Herr talman! Herr Carlstein har frågat mig om jag har för avsikt att göra något åt prissättningen inom textil- och skodetaljhandeln, som enligt herr Carlstein nu klart missgynnar svensk teko- och skoindustri.

Min syn på det problem som herr Carlstein tar upp finns redovisad i den nyligen framlagda propositionen om åtgärder för försörjningsberedskapen på skoområdet (prop. 1976/77:85). Som framgår av propositionen skulle enligt min mening en mer differentierad prissättning inom detaljhandeln, dvs. en omfördelning av detaljhandelspåläggen mellan svenska och utländska beklädnadsvaror utöver den som faktiskt redan

Fredagen den
11 mars 1977

*Om prissättningen
inom textil- och
skodetaljhandeln*

sker, kunna utgöra ett värdefullt stöd för den svenska beklädnadsindustrin. Man måste dock vara medveten om att det finns en gräns för hur långt man kan omfördela påläggen utan att detta får vissa negativa verkningar för såväl näringsidkare som konsumenter. Som exempel på sådana negativa verkningar nämns i propositionen försämrad lönsamhet för serviceinriktade närhetsbutiker med kvalitetsassortiment och vissa uppenbara nackdelar för låginkomsttagare.

I propositionen har jag uttalat som min förhoppning att man genom frivilliga åtaganden från branschens sida skall kunna komma fram till en rimlig lösning i denna fråga. Det bör i det här sammanhanget påpekas att möjligheterna att genom prisreglering av traditionellt slag ingripa mot prissättningen på beklädnadsområdet är mycket begränsade på grund av det snabbt skiftande varusortimentet. Den s. k. prisutredningen, som i första hand har till uppgift att utvärdera den under senare år förda prispolitiken, har dock möjligheter att komma med förslag till eventuella förbättringar av det nuvarande systemet för prisövervakning och prisreglering.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min fråga.

Beklädnadsarbetarnas förbund anser att det nuvarande prissättnings-systemet är det största hotet mot sysselsättningen inom svensk teko- och skoindustri. Påläggen i detaljistledet ligger mellan 130 % och 140 % på tekoprodukter och något över 100 % inom skohandeln. Det är alltså fråga dels om handelsmarginalen, dels också, som handelsministern säger, om de procentuella påslagen som direkt missgynnar den svenska tillverkningen. Enligt min mening finns det inga rimliga proportioner mellan kostnaderna i producentledet och påslaget i detaljistledet. Jämför man med våra debatter om lönekostnadsandelen i produktionen, är problemet med prissättningen försummat i tekodebatten.

Sömmerskan som i ett hårt pressat tempoarbete medverkar till att en damblus kan produceras för exempelvis 50 kr. och sedan finner att den vid disk kostar över 150 kr. har svårt att acceptera påståendet att det är hennes 22 kr. i timmen som förorsakar krisen inom tekobranschen och att hon skall visa återhållsamhet när det gäller lönekraven.

De procentuella påslagen gynnar de importerade varorna på bekostnad av den dyrare svenska konfektionen, och det här förhållandet gör sig speciellt gällande beträffande den tyngre konfektionen: kostymer, damkappor m. m.

Jag har givetvis uppmärksammat att handelsministern har tagit in ett avsnitt om detaljhandelns prissättningsmetoder i propositionen 85, som handlar om stödet till skoindustrin, men dess värre slutar det avsnittet med en förhoppning om att man genom frivilliga åtgärder inom branschen skall kunna komma fram till en rimlig lösning i prissättningsfrågan. I det läge där tekobranschen i dag befinner sig räcker det inte med

förhoppningar. Det behövs initiativ för att något skall hända på detta område, och den nuvarande prissättningen missgynnar den svenska produktionen.

Pris- och kartellnämnden har inte genom förhandlingar med textilhandeln lyckats nå fram till ett ändrat prissättningssystem, och jag tycker inte att handelsministern skall nöja sig med förhoppningar i det läget. Det finns anledning att ta itu med dessa problem för att få fram en riktigare prissättningsmetod än den som tillämpas i dag.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Vad beträffar påläggens höjd säger herr Carlstein att dessa är 130–140 % inom textildetaljhandeln. Det kanske bör påpekas att detta är inkl. moms. Alldeles särskilt bör det påpekas med tanke på att den andra sifferuppgift som förekommer i herr Carlsteins fråga, nämligen att påläggen inom skohandeln är 100 %, är grundad på en beräkning exkl. moms, allt enligt SPK:s uppgifter.

Men hur det än är på den här punkten är jag den förste att hålla med om att man som lekman häpnar över att dessa pålägg behöver vara så pass höga. Det är självklart att det för den som ute på en fabrik arbetar med att tillverka dessa produkter kan te sig konstigt att det skulle vara så kostsamt att få ut dem över disk i butikerna. Men det är gott om affärer, och det finns olika affärskedjor som konkurrerar ganska intensivt med varandra på detta område. Jag föreställer mig att denna konkurrens ändå gör att påläggen inte blir onaturligt höga. Man skall f. ö. här komma ihåg att distributionen är en löneintensiv bransch och att själva försäljningen därför drar med sig en hel del kostnader.

Vad sedan beträffar prissättningen på svenska och utländska varor är det redan i dagens läge mindre procentuella pålägg på svenska varor än på importvaror. Det är något som man ändå skall ta fasta på. Lika stora pålägg i kronor och ören är det kanske svårt att komma fram till, herr Carlstein, eftersom dyrare varor uppenbarligen drar högre försäljningskostnader i form av större räntor, lägre omsättningshastighet osv.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Man har, sade handelsministern, som lekman svårt att förstå att det behövs så här stora procentpålägg. Jag har ett exempel till som jag gärna vill redovisa. För inköp av råmaterial, kostnader för att sticka, färga, trycka, paketera, t. o. m. märka med minutförsäljningspris och leverera varan till kundens lager erhåller producenten för exempelvis ett par herrkalsonger av hygglig svensk kvalitet ca 10 kr. Detaljisten flyttar den varan från lagret till en försäljningsback, och där får kunden ta den för att gå till kassan och betala något mellan 26 och 28 kr. Även om man tar hänsyn till mervärdeskatten är det ett pålägg som ligger mellan 130 och 140 %.

Detta tycker jag att man kan ta upp till granskning, och man bör säga ifrån att vi inte kan ha det så i fortsättningen.

När det sedan gäller den importerade varan finns det konsulter som säger att det är möjligt att hitta ett bättre system. Man kan ha påslag i kronor och ören i stället för det procentuella påslag som nu tillämpas. Även om det sker en mixning så att man får ett något högre påslag på den importerade varan, missgynnas den svenska tillverkningen.

Jag tycker att handelsministern skall ta itu med detta och försöka bidra till en förändring av förhållandena på detta område.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Det förefaller mig som om herr Carlstein tar något lätt på vad handeln egentligen sysslar med. Att det bara är fråga om att flytta grejor från en back till en annan, och sedan är handelns insats slut – det tror jag inte att t. ex. affärsanställda skulle tycka vara en riktig beskrivning. De är säkert medvetna om att distributionsledet faktiskt består av en hel del andra kostnader också.

Sedan är det ju ändå konkurrens i denna bransch. Tror herr Carlstein att t. ex. KF är alldeles ointresserat av att genom sin verksamhet försöka hålla priserna nere på en nivå där man bara får täckning för sina kostnader plus vad som därutöver kan vara ett minimum av rimlighet? Jag tror faktiskt att KF är intresserat av det.

I propositionen och i mitt svar har jag inte uttryckt mig så passivt som herr Carlstein vill göra gällande. Det fordras emellertid att man betraktar de här frågorna med en viss balans.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att detaljhandeln har kostnader, men jag tycker ändå att det är orimliga proportioner när man från råvaran fram till den paketerade varan med alla kostnader inkl. en, som i det fall jag anför, hygglig vinst för tekoföretaget kommer fram till 10 kr. och varan sedan skall behöva kosta 28 kr. över disk. Vi kan väl ändå vara överens om att det är orimliga proportioner mellan vad tillverkningsledet har dragit i kostnad och vad det sedan kostar för konsumenten.

Det är klart att handelsministern inte har intagit en passiv hållning i denna fråga, men jag tycker att man kunde ha rätt att räkna med konkretare åtgärder på detta område än uttalade förhoppningar om att branschen skall ta upp det här problemet. Jag tycker alltså att det hade funnits anledning att verkligen ta ett initiativ, så att man kommer i gång med en ordentlig kartläggning av prissättningsproblemen.

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! En ordentlig kartläggning har vi redan. Om det bara är det som herr Carlstein menar med initiativ, så är det redan avklarat.

Det skulle vara bra – till ledning för tänkandet – om herr Carlstein ville något mer precisera vad han menar med aktivitet. Är det en reglering, så måste väl herr Carlstein ändå vara medveten om att enkelt är det inte att genomföra en sådan, med den typ av sortiment som finns. Dess-

utom blir en reglering som innebär lägre pålägg på de dyrare grejorna till klar nackdel för exempelvis låginkomsttagare som i genomsnitt köper de billiga sakerna – som herr Carlstein vill göra extra pålägg på.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Det finns icke ett ordentligt material i frågan om vilka olika metoder man skulle kunna tänka sig att använda för prissättningen.

Konsultföretag, som har nära anknytning till Handelns Arbetsgivarorganisation, Grossistförbundet och Köpmannaförbundet, har sagt att man saknar material men att man skulle kunna ta fram ett sådant. Med det som underlag skulle man kunna få en diskussion i sak om möjligheterna att förändra prissättningssystemet. Dessa konsulter säger att man skulle kunna göra en inventering av problematiken. En sådan saknar vi för att kunna föra en ordentlig debatt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om bristen på konkurrens inom mineralullsindustrin

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER erhöll ordet för att besvara herr *Wästbergs* i Stockholm (fp) den 1 mars anmälda fråga, 1976/77:291, och anförde:

Herr talman! Herr *Wästberg* i Stockholm har frågat mig om jag anser att bristen på konkurrens mellan isolermaterialföretagen påkallar någon åtgärd.

Som bekant har vi en särskild lagstiftning för att förhindra skadlig verkan av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Den myndighet som i första hand kan ingripa enligt den lagstiftningen är näringsfrihetsombudsmannen, NO. Vidare driver statens pris- och kartellnämnd, SPK, en aktiv övervakning av pris- och konkurrensförhållanden i olika branscher.

Det är alltså dessa myndigheter som i första hand skall vidta de åtgärder som behövs när konkurrensförhållandena inte är tillfredsställande. Både NO och SPK har också tagit upp pris- och konkurrensförhållandena i fråga om isolermaterial till särskild granskning.

Jag vill erinra om att en översyn av konkurrenslagstiftningen nu görs av konkurrensutredningen. Dessutom studerar byggkoncentrationsutredningen speciellt byggnadsmaterialindustrin från bl. a. konkurrenssynpunkt. Förslag från dessa utredningar väntas under detta år.

I en nyligen framlagd proposition har regeringen föreslagit olika åtgärder i syfte att förbättra energihushållningen i byggnader. Som en följd härav kommer sannolikt efterfrågan på bl. a. isolermaterial att öka kraftigt. För att undvika risken för knapphetsprisstegringar är det av avgörande betydelse att det finns tillräcklig produktionskapacitet på det här området.

Med hänsyn till den starka koncentration som råder på isolerematerialmarknaden och den väntade expansionen är det angeläget att NO och SPK även fortsättningsvis uppmärksammat följer utvecklingen och tar initiativ till lämpliga åtgärder.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill tacka handelsministern för svaret.

I och med att kraven på isolering av hus ökat har mineralullsindustrin fått en alltmer central ställning. Förra året utfärdade planverket nya normer för byggnadsisolering, och nu har regeringen framlagt en proposition i samma riktning.

Kraven på isolering har naturligtvis stor effekt på förbrukningen av mineralull. Planverkets normer plus propositionen innebär vid i övrigt oförändrad konstruktion av ett hus en ökning av mineralullsåtgången med uppåt 40 %. Totalt står mineralullen för ungefär 60 % av isolerematerialförsäljningen. Därför är det, precis som handelsministern säger, av central betydelse för möjligheterna att till rimliga priser genomföra den isolering som en energisparkampanj syftar till att det finns en fungerande konkurrens inom mineralullsindustrin.

Redan år 1970 konstaterade pris- och kartellnämnden att det inom mineralullsindustrin rådde duopolistiska säljförhållanden och dominans av storföretag inom tillverkningsindustrin. I en alldeles ny undersökning av SPK visas att förhållandena ingalunda förbättrats under 1970-talets första hälft. De två svenska tillverkarna, Rockwool AB och Gullfiber AB, dominerar helt marknaden. De båda företagens försäljningsinriktning skiljer sig dessutom något åt så att konkurrensen i praktiken ytterligare minskar. Företagen tillämpar enhetliga prissystem, listpriserna är identiska för likvärdiga produkter, prisändringar görs samtidigt och med samma storlek, rabattsystemet är likadant utformat i de två företagen, osv. Inom branschen råder just vad vi menar med ett monopolistiskt förhållande – det finns alltså ingen konkurrens.

Priserna på mineralull har också ökat mycket kraftigt under 1970-talet, med 60 % ungefär – monopolsituationer har ju sällan en prispressande effekt.

Nu säger handelsministern i sitt svar: "Med hänsyn till den starka koncentration som råder på isolerematerialmarknaden och den väntade expansionen är det angeläget att NO och SPK även fortsättningsvis uppmärksammat följer utvecklingen och tar initiativ." Jag uppfattar det så att han delar min uppfattning att konkurrensförhållandena på detta område är otillfredsställande. Jag uppfattar också hans uttalande som en uppmaning till NO att verkligen ta upp dessa problem till granskning.

Men nu är det ju så att SPK redan för sex år sedan konstaterade att det rådde ett nära nog monopolistiskt läge på området och att detta sedan har kunnat fortsätta genom åren trots att branschen har fått allt större vikt och betydelse. Därför undrar jag om inte handelsministern instämmer i att det som har hänt inom mineralullsindustrin motiverar att vi får en mera skärpt konkurrenslagstiftning i Sverige.

Fredagen den
11 mars 1977

*Om bristen på
konkurrens inom
mineralullsindustrin*

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Vad beträffar den avslutande fråga som herr Wästberg i Stockholm ställde framgår det ju alldeles klart av mitt svar att förhållandena inom denna bransch och på andra håll inom svenskt näringsliv motiverar att man noga studerar hur konkurrenslagstiftningen bör vara i ett samhälle där vi även om det i de flesta branscher råder en intensiv konkurrens genom import dock har ett antal branscher där det inte är på det viset.

När det gäller konkurrensförhållandena i mineralullsbranschen kan man kanske dock, för att även här få balans i bedömningen, konstatera att priserna är ganska rimliga i Sverige. Vi har faktiskt lägre priser på mineralull än flertalet andra länder. Näringsfrihetsombudsmannen har i ett sammanhang påpekat att den omständigheten att branschen är starkt koncentrerad inte behöver tolkas så, att konkurrensen inte fungerar.

Detta innebär fortfarande inte att jag är ointresserad av att verkligen följa förhållandena i branschen, utan det betyder att man, när man betraktar läget, dock skall försöka urskilja verkligheten.

Här är det också fråga om en väldigt invecklad balansgång, herr Wästberg. Om man skulle ingripa med hårdhänta metoder, t. ex. prisövervakning, får man rimligen tänka sig att inget av de här två företagen, varav det ena f. ö. är statligt, kommer att finna det särskilt lockande att satsa de nya resurser som ändå fordras för att bygga ut kapaciteten på mineralullssidan. Var hamnar vi då? Jo, i ett läge där vi kanske regleringsvägen kan hålla priserna nere men där vi inte har någon mineralull att sätta upp i väggarna när vi vill isolera – om vi inte skall sätta i gång en omfattande import av sådana varor.

Priserna har under senare år stigit en hel del, men de olika företagen kan också peka på att deras kostnader har stigit ganska kraftigt.

Herr WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Det här är ett typiskt område där man i flera länder har besvär med brist på konkurrens. Det är svårt att till rimliga priser importera mineralull, och därför har man i många länder alltför starkt stigande priser och en nästan monopolistisk situation. Alla i Sverige är ju inte så lyckliga att de bor i Värmland eller på andra ställen där de kan åka över gränsen och köpa den billigare norska mineralullen; i Norge har man nämligen lyckats göra den billigare.

Jag vill inte i första hand ha en hårdare priskontroll på det här området – jag tror att priskontroll bara i undantagsfall är effektiv – utan vad det handlar om är att få ökad konkurrens. Det är gott och väl att handelsministern vill noga studera förhållandena. Jag menar att de är ett exempel bland andra på behovet av skärpta konkurrenslagor, att den lagstiftning vi har i dag inte räcker för att hindra en fortskridande monopolisering inom en del branscher i näringslivet.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
11 mars 1977

*Om innebörden av
arbetarskyddsbe-
stämmelserna i
vissa fall*

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Malmö (vpk) den 17 februari anmälda fråga, 1976/77:258, till herr socialministern, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har – mot bakgrund av en nyligen inträffad olyckshändelse med dödlig utgång – frågat socialministern om det är i överensstämmelse med gällande lag och övriga bestämmelser att livsfarliga maskinvalsar ligger öppna, att nödstopp är placerade utom räckhåll, att arbetare tjänstgör ensamma vid dylika maskiner samt att nämnda förhållanden icke påtalats av yrkesinspektörerna.

Enligt fastställd ärendefördelning är det jag som har att besvara frågan.

I såväl arbetarskyddslagen som arbetarskyddskungörelsen finns allmänna regler som syftar till att förhindra olycksfall vid maskiner. I arbetarskyddsstyrelsens maskinanvisningar finns närmare bestämmelser. Dessa innebär bl. a. att farliga delar av en maskin skall vara inkapslade eller på annat sätt försedda med betryggande skyddsanordningar. Nödstopp skall finnas inom räckhåll från maskinskötarens arbetsplats. Svaret för att arbetsmiljön är säker ligger på arbetsgivaren, som alltså har att se till att alla skyddsåtgärder som behövs vidtas.

Jag vill tillägga att ett besök av yrkesinspektionen i och för sig inte innebär att alla risker i arbetet är upptäckta eller undanröjda. Det är oerhört viktigt att den lokala skyddsorganisationen – i första hand skyddsingenjör och skyddsombud – och de anställda själva är vaksamma och om det behövs tar initiativ för att undanröja risker. Reglerna i arbetarskyddslagen om den lokala skyddsorganisationen syftar också härtill.

Jag har med detta – utan att gå in på omständigheterna kring den tragiska olyckan – velat redogöra för de regler som gäller. Olycksfallet utreds av polisen tillsammans med yrkesinspektionen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Dödsfallet vid gummifabriken i Helsingborg nyligen har principiell betydelse, därför att det illustrerar ett allt farligare problem – nämligen hur i praktiken arbetarskyddet till stor del kommit att urholkas ute på fältet. I fall efter fall kan man konstatera hur bestämmelserna inte tillämpas på det sätt som lagstiftarna uppenbarligen avsett.

Om t. ex. en roterande maskinvals ligger helt öppen och är i stånd att döda en människa, då gäller uppenbarligen arbetarskyddslagens 2 kap. 7 § om att man skall förebygga olyckor som på grund av arbetets natur riskerar att inträffa. Lika uppenbart gäller 2 kap. 11 §, att maskin skall erbjuda betryggande säkerhet. Särskilt relevant är paragrafens andra stycke, som föreskriver åtgärder för att i möjligaste mån undvika t. ex. klämning.

I arbetarskyddskungörelsens 3 § stadgas att föreskrifter skall finnas synligt uppsatta på ställen där synnerlig fara råder. Enligt all logik är

naturligtvis anordningar som kan medföra att en människa bokstavligen talat mals till döds att räkna som ställen med synnerlig fara.

I kungörelsens 4 § föreskrivs särskild hänsyn vid ensamarbete. Det gällde för Helsingborgsfallet. I samma paragraf föreskrivs att särskild uppmärksamhet skall ägnas möjligheten att vid olycksfall erhålla hjälp. I 32 d § föreskrivs att maskin vid olycksfall skall kunna hastigt stannas med – som det heter i texten – lätt tillgänglig anordning. I alla dessa delar var föreskrifterna i Helsingborgsfallet grovt försummade.

Allt detta illustrerar på ett principiellt plan hur långt från lagstiftarens värld verkligheten kommit att utvecklas – och detta till priset av arbetarnas liv och hälsa. Jag menar att det är dags för de politiskt ansvariga att granska hur det faktiskt ser ut ute på fältet och inte bara överlämna det till de ämbetsverk som har det praktiska ansvaret. En sådan granskning borde kanske ha gjorts för länge sedan.

Jag vill fråga: Är arbetsmarknadsministern beredd att göra en sådan översyn av arbetarskyddets sätt att fungera praktiskt, att säkerheten förs upp på en allmänt högre nivå och att skyddslagstiftningens anda och innehåll verkligen följs?

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Det är alldeles klart att vi kommer att steg för steg skärpa kraven på en arbetsmiljö som skyddar de arbetandes liv och hälsa. Vi jobbar just nu med lagrådsremissen för en ny arbetsmiljölag som blir klar inom kort och som skall läggas fram som proposition i år. Därför är svaret på frågan till mig: Ja, vi skall skärpa de regler som gäller.

Antalet skriftliga inspektionsmeddelanden där brister i arbetsmiljön påtalas från yrkesinspektionen har t. ex. ökat från litet över 10 000 år 1974 till närmare 15 000 år 1976. När det gäller antalet förelägganden och förbud var siffran 86 år 1974, och jag tror att den var 379 år 1976.

Det är klart att yrkesinspektionen har ett ansvar för tillsynen i fråga om efterlevnaden av regler i arbetarskyddslagstiftningen. För att man skall kunna förbättra tillsynen och ge mer stöd åt den lokala skyddsorganisationen har yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen byggts ut mycket kraftigt på senare år. Med de förstärkningar som regeringen har föreslagit för nästa budgetår har personalen mer än fördubblats sedan 1976.

Yrkesinspektionen upptäcker och påtalar varje år, som jag visade, en stor mängd brister när det gäller förebyggande åtgärder. Därför tror jag att vi är på gång med ett arbete som längre fram kommer att ge betydande resultat.

Däremot kan jag naturligtvis inte gå in mer på det enskilda fallet, eftersom det utreds av polisen i samverkan med yrkesinspektionen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Vad arbetsmarknadsministern säger låter ju gott och väl, men han missar kanske det som var poängen med min senaste fråga.

*Om innebörden av
arbetarskyddsbe-
stämmelserna i
vissa fall*

Det gäller inte i första hand skärpta lagregler, förelägganden och sådana mer formella ting, utan det gäller att tillse att i praktiken verkligen lagstiftarnas avsikt och lagstiftningens anda upprätthålls. Det är där som det brister. Den svenska arbetarskyddslagstiftningen är ju en relativt snygg lagstiftning, om den verkligen tillämpas som den skall. Men det är med arbetarskyddslagstiftningen som med många andra lagar i vårt land som ser snygga och behagliga ut, att ute på fältet brister det betänkligt i uppmärksamhet och tillämpning. Man kan, vilket förvånar en för saken intresserad lekman, komma till arbetsplatser där man som ren lekman kan se att t. ex. en maskin är uppenbart otillräckligt skyddad med hänsyn till hur den fungerar, och där arbetet ändå fått fortgå och maskinen fått stå på samma sätt år efter år trots årliga inspektioner från yrkesinspektionen.

Vi skall kanske inte heller bara göra det hela till en fråga om yrkesinspektörernas ansvar. Det låter bra som herr Ahlmark säger, att yrkesinspektionen har fått vidgade resurser sett över en längre period, men det är obestridligt så att anslaget till yrkesinspektionen i årets budget blivit ordentligt nedprutat i förhållande till äskandena. Vore det inte ett sätt för herr Ahlmark att vinna bättre uppskattning ute på arbetsplatserna att tvinga herr Mundebo till reträtt på den punkten nästa gång?

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! I själva verket är det en kraftig utvidgning av yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen som gjorts genom årets budget.

Jag vill heller inte kalla den kommande arbetsmiljölagen för "formella ting". Jag tror att det är oerhört viktigt att ha den grunden att stå på. Däremot är det klart att bevakningen av säkerheten i arbetslivet i första hand måste ske inne i företagen. Arbetsgivarna har självfallet ansvaret för att erforderliga skyddsåtgärder vidtas. Sedan är det de anställda själva och skyddsombuden med sina kunskaper om problemen på den egna arbetsplatsen som har att kräva de åtgärder som behövs. Den stärkta ställningen för den lokala skyddsorganisationen ute i företagen syftar ju i den riktningen.

Arbetsmiljölagen, yrkesinspektionen, arbetsgivarnas huvudansvar och den lokala skyddsorganisationen arbetar i samma riktning: att skapa miljöer som skyddar de arbetandes liv och hälsa.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Herr Ahlmark är ju ny i ämbetet och kan naturligtvis inte som ny minister lastas för alla de brister som finns på det här området. Men jag tycker att han borde ha börjat med en mindre idealistisk syn.

Man lägger ofta märke till att politiker och regeringsmedlemmar hänvisar till en kanske i och för sig bra lagstiftning och så att säga nöjer sig med det, men att det sedan är ett långt steg ner till fältet och till hur denna lagstiftning tillämpas. Ministrarna är ofta en smula isolerade från verkligheten – de får inte information och rapporter från fältet om

hur lagen tillämpas, och därför tenderar de att leva i viss mån i en idealistisk skenvärld.

Sedan undrar jag om arbetsmarknadsministern – vid en förbättring av lagstiftningen – skulle vara beredd att medverka till att ta bort bestämmelsen om att yrkesinspektören inte får ålägga en arbetsgivare sådana skyddsåtgärder som leder till vad som i lagen kallas oskäligen kostnader.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Vad förslaget till den nya arbetsmiljölagen kommer att innehålla kan jag inte gå in på i dag, eftersom det skall remitteras till lagrådet. Det får vi återkomma till.

Men talet om att vi skulle leva i en idyllvärld är icke riktigt. Vi jobbar med lagen, som är grundvalen för arbetet. Vi arbetar med yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen, som gör utomordentligt viktiga insatser. Jag har visat hur många konkreta fall på enskilda arbetsplatser som de har tagit upp. Vi vidgar den lokala skyddsombudsorganisationen just därför att vi vet att det finns så mycken kunskap ute på arbetsplatserna.

Det är klart att när man jobbar på alla dessa nivåer har man samma mål, nämligen att förbättra arbetsmiljön i vårt land.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag skall inte driva debatten längre, men låt mig lägga arbetsmarknadsministern en sak allvarligt på hjärtat: att han inte skall ta så illa vid sig av att jag menar att han i viss mån rör sig i en idealiserad värld, därför att det gör vi alla som lagstiftare. Med den kolossala flora av lagar och problem som finns ute i samhället blir det så för alla yrkesverksamma politiker, kanske speciellt för statsråd i toppen av en stor departementsorganisation som under sig har en mängd ämbetsverk osv., vilka ligger ganska långt från fältet. Då blir det gärna så att vi tenderar att leva i en skenvärld, att vi tror att därför att vi expedierar en hygglig lagstiftning ifrån det här huset så följs den lagstiftningen också. Så är det icke, och det är det stora problemet, ett problem för demokratin och för det praktiska fullföljandet av lagstiftningen över huvud. Och det har särskilt ödesdigra följder när det gäller sådana områden som berör människors liv och hälsa i arbetslivet.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
11 mars 1977

Om arbetsmarknadsutbildningen

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara följande den 17 februari anmälda frågor, nämligen
1976/77:262 av herr *Svensson* i Malmö (vpk),
1976/77:263 av fru *Backberger* (vpk),
1976/77:265 av herr *Eriksson* i Stockholm (vpk),
1976/77:266 av herr *Måbrink* (vpk) och
1976/77:268 av herr *Lövenborg* (-),

och anförde:

Herr talman! Jag har fått fem frågor om arbetsmarknadsutbildningen, som jag nu tänker svara på i ett sammanhang.

Herr Lövenborg har frågat mig om jag tänker föreslå nya riktlinjer som innebär vidgade kriterier för rätten till arbetsmarknadsutbildning. Herr Svensson i Malmö har frågat om jag anser att näringsliv och stat ger AMU-eleverna de möjligheter till arbete de rimligen bör ha. Herr Eriksson i Stockholm har frågat vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att bidragen vid arbetsmarknadsutbildning skall bli enhetliga och för att inte stora grupper skall missgynnas vid längre sjukdom. Fru Backberger har frågat om jag kommer att ta initiativ för att undanröja den diskriminering som kvinnor med små barn utsätts för i utbildningshänseende på grund av bristen på barnstugeplatser. Slutligen har herr Måbrink frågat om det är riktigt att uppgifter om elevernas personliga uppträdande och förhållanden skall kunna lämnas ut till det företag där vederbörande söker arbete.

Riktlinjerna för tillträde till arbetsmarknadsutbildningen lades fast år 1975 under stor enighet i riksdagen. Den är främst avsedd för de mäniskor som inte har tryggad sysselsättning. Arbetsmarknadsutbildningen skall vara så inriktad att de får chansen till ett stadigvarande arbete som annars inte kan få det. Den huvudinriktningen följer av verksamhetens grundläggande mål och bör därför inte ändras.

För dem som har stadigvarande arbete och vill förbättra sin ställning på arbetsmarknaden står bristyrkesutbildningen öppen. Nyligen gjorda sammanställningar visar att mer än 80 % av dem som går igenom arbetsmarknadsutbildning får arbete inom tre månader. Detta anser jag vara ett bra resultat.

Herr Svensson tar också upp den rapport om arbetsmarknadsutbildningen som har utarbetats på uppdrag av riksdagsrevisorerna. Den rapporten har varit föremål för remissbehandling, och riksdagsrevisorerna kommer inom kort att behandla frågan. Innan så skett är jag inte beredd diskutera de slutsatser som har dragits av utredarna.

Till herr Eriksson kan jag bara säga att jag inte vill föregripa riksdagens behandling av vänsterpartiet kommunisternas motion nr 1281 som gäller i huvudsak samma problem som han tar upp. Frågan om AMU-elevernas ersättning under sjukdom utreds av riks försäkringsverket.

Beträffande frågan om barnomsorgen så står målet om 100 000 ytterligare barnstugeplatser till år 1980 fast. Det innebär att allt fler små-

barnsföräldrar kan förvärvsarbeta. Det är kommunerna som skall ordna barnomsorgen för både förvärvsarbetande och studerande föräldrar.

För AMU-clever kan AMS ordna barnstugeplatser i de fall då utbildningen sker på annan ort än i hemkommunen. Däremot ordnar inte AMS några daghemsplatser till dem som utbildas i hemkommunen. Man vinner inget med att splittra ansvaret för barnomsorgen på flera huvudmän.

Till herr Måbrink vill jag säga att jag anser det klart olämpligt att lämna ut uppgifter om AMU-elevernas personliga uppträdande och liknande förhållanden. Skolöverstyrelsen har under år 1976 förbjudit lärarna att ta med sådana uppgifter i något slags betyg eller intyg. Självfallet bör de då inte heller lämnas ut muntligen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Jag kan förstå om i nuvarande läge arbetsmarknadsministern inte vill kommentera riksrevisionsverkets rapport, men jag är ju som enskild riksdagsman fri att i någon mån göra det i min replik.

AMU-utbildningens effekter har livligt diskuterats: om utbildningen är rätt upplagd, om den ger AMU-eleverna vad de har rätt att kräva, eller om den är för ensidigt företagsanpassad, om den är för snäv och ett resultat av en alltför trång syn på yrkesutbildning, om den ger breddade möjligheter för eleverna i arbetslivet eller om den låser dem alltför mycket i traditionella fack, om den ger möjlighet till en bestående förankring på arbetsmarknaden – eller om den alltför mycket bara är ett sätt att skylla en del av arbetslösheten. Detta är de kontroversiella frågor som har aktualiserats av diskussionen.

Granskningen från riksrevisionsverket har satt viktiga sidor av AMU-verksamheten i ett kritiskt ljus. Skolöverstyrelsen, som tydligen velat skydda sin prestige, har kraftigt bestritt undersökningsresultaten. Ändå måste man såvitt jag kan förstå komma till slutsatsen att riksrevisionsverkets synpunkter i långa stycken är korrekta.

Kritiken gäller två saker – dels AMU-clevernas allmänna möjligheter att över huvud taget komma in på arbetsmarknaden, dels hur och i vilka former de kommer in.

Av de undersökta AMU-studerandena har bara 45 % haft arbete hela tiden under två och ett halvt å tre år efter utbildningen. Drygt 15 % har haft arbete mindre än halva tiden eller var arbetslösa tre år efter AMU. 22 % har haft arbete mer än halva tiden men ändå, trots utbildningen, fått uppleva perioder av arbetslöshet. Detta är en oroande och betänklig bild, som skolöverstyrelsen knappast kan bestrida. Dess argument är ju att 80 % har fått arbete tre månader efter utbildningen, men det säger mycket litet om hur det har gått sedan. Det är först när man får ett visst tidsperspektiv på det hela som man kan se den verkliga effekten av hela denna del av utbildningssystemet.

Ännu mer oroande är bilden av vilket arbete AMU-eleverna fått. Av dem som fått arbete har bara en femtedel efter två och ett halvt å tre

är arbetat i sitt utbildningsyrke. Nära 60 % fanns i ett annat yrke. 12 % var kvar i sitt gamla yrke, trots att de i AMU fått utbildning för ett annat.

Det går svårligen att vifta bort dessa resultat. Uppföljningen gjordes nämligen 1974, när konjunkturen genomgick en viss förbättring som snarast bör ha inverkat gynnsamt på siffrorna. Riksrevisionsverket har också såvitt jag kan bedöma använt yrkesklassificeringar som är mer vidsträckta än dem man får fram om man följer uppdelningen av kurserna. Det kan således inte i någon högre grad vara så, att AMU-elever med viss utbildning fått nytta av denna i ett nära anslutande yrke och att detta skulle ha dolts i siffrorna.

Jag frågar: Vad drar arbetsmarknadsministern för slutsatser av detta? Jag vill också fråga: Finns det några andra observationer som går i en annan riktning? Arbetsmarknadsministern behöver ju inte värdera de olika undersökningarna – det begär jag inte; det har han undanbett sig. Men jag vill gärna ha en upplysning om det finns någon annan undersökning som talar mot de här resultaten.

Fru BACKBERGER (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

16 % av de omkring 43 000 eleverna vid AMU-centrer är kvinnor under 25 år. Majoriteten av dessa unga kvinnor utbildar sig i traditionellt kvinnliga yrken. Men det förekommer inbrytningar i traditionellt manliga yrken, naturligt nog främst på de orter som domineras av arbetsplatser med typiskt manliga jobb, t. ex. i Borlänge, där jag var för ungefär en månad sedan. Där var omkring 50 % av eleverna kvinnor. Många av dessa hade en stark önskan att utbildas i traditionellt manliga yrken. Det är också uppenbart att de, som på AMU-centret i Borlänge, har ett starkt stöd för sina ambitioner både från skolledningens och från lärarnas sida. Men det kom inte oväntat fram att bristen på fullgod barnomsorg utgör ett allvarligt hinder för många småbarnsmammor att skaffa sig den typ av utbildning som de önskar.

Indoktrineringen till den kvinnliga rollen börjar redan i hemmet, den fortsätter i skolan, den backas upp av massmedia. De kvinnor som trots detta vill skaffa sig en kvalificerad utbildning hindras också av rent praktiska svårigheter som bristen på barnstugeplatser.

Vid AMU-centret i Borlänge finns det utbildning som pågår ett helt läsår med 40 timmars arbetsvecka. Det är de utbildningsvägar som leder till traditionellt manliga yrken. Men det finns också korttidsutbildning. Kurstidens längd varierar mellan 4 och 30 veckor, och arbetstiden är 34–36 timmar per vecka. Det är utbildning i klassiska kvinnoyrken som växeltelefonist, kartritare, städare, kontorist och skolmåltidspersonal.

Det är naturligtvis lättare – jag tycker att detta är kärnpunkten i det här problemet – för en arbetslös småbarnsmamma att lösa problemet med barnomsorgen under en kortare utbildningsperiod med kortare arbetsdag. Det går då att anlita privata dagmammor, släkt och bekanta

som kan ställa upp. Men konsekvensen blir obönhörligen att man hamnar i ett lågavlönat kvinnoyrke, som kanske inte motsvarar ens ursprungliga önskemål. Men skall man följa en kurs som varar ett helt läsår och omfattar 40 timmar per vecka måste man ordna barnomsorgen på ett helt annat sätt, ett långsiktigt och stabilt fungerande sätt, nämligen genom en kommunal barnstugeplats.

Folkpartiet har uttalat en positiv inställning till en lag mot könsdiskriminering. Ämnar Per Ahlmark medverka till en sådan lagstiftning som fungerar på den konkreta nivån, t. ex. en lagstiftning som stadgar att kommuner där det finns olika typer av vuxenutbildning – kommunala vuxengymnasier eller AMU-centrer – ges direktiv att skaffa barnstugeplatser?

Herr ERIKSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret men är inte nöjd med det. För vad är det arbetsmarknadsministern säger? Jo, att han inte vill föregripa riksdagens behandling av vpk:s motion om just dessa problem. Vi har faktiskt motionerat om dessa bidrag i fem år, men våra motioner har alltid blivit nedröstade i denna kammare. Varför skulle då inte också motionen 1976/77:1281 avslås? Herr Ahlmarks svar är närmast hyckleri.

Orsaken till att jag har ställt frågan om ett enhetligt bidragssystem är att AMU-elever runt om i landet upplever det nuvarande bidragssystemet som djupt orättvist. Systemet frångår principen om samma ersättning för samma prestation. Det innebär en uppdelning mellan arbetslöshetsförsäkrade och inte arbetslöshetsförsäkrade. Dessutom får de elever som inte har fyllt 20 år klara sig på det s. k. KAS-understödet som ger en ersättning på 55 kr. om dagen, vilket ingen människa kan leva på.

Vad är det då för grupper som missgynnas av det nuvarande systemet? Jo, det är de grupper som alltid får komma i andra hand i det svenska samhället. Det är kvinnorna, invandrarna och ungdomarna.

Alla de kvinnor som tidigare har varit hemarbetande kan rimligtvis inte ha betalat in pengar till arbetslöshetskassan och får därmed nöja sig med ett betydligt lägre belopp än övriga. Arbetsmarknadsministern talade i den allmänpolitiska debatten om att kvinnor och män måste dela på hushållsarbetet. Tala om det kan väl vem som helst göra. Men att göra något konkret för kvinnornas ekonomiska diskriminering är tydligen svårare. Då föredrar borgerlighetens arbetsmarknadsminister att sätta på sig sina skygglappar.

En annan stor grupp som drabbas av det nuvarande systemet är invandrarna – människor som har kommit hit för att svenska kapitalister har bett om deras arbetskraft, människor som är på flykt från fängelse och tortyr i sina fascistiska hemländer. Varför skall invandrarna drabbas?

Likadant är det för ungdomar under 20 år. De får endast en ersättning på 55 kr. om dagen, vilket är orimligt. Med tanke på de växande distanserna för ungdomar under 20 år i AMU-utbildning krävs det att något

Fredagen den
11 mars 1977

*Om arbetsmark-
nadsutbildningen*

görs åt deras ohållbara situation.

Det är också de nämnda grupperna som drabbas oerhört hårt vid längre tids sjukdom. Bidragen är inte sjukpenninggrundande, vilket innebär att många kommer ner i en sjukersättning på 8 kr. om dagen. Vem kan leva på en sådan ersättning?

Vänsterpartiet kommunisterna har år efter år motionerat i bidragsfrågorna men alltid blivit nedröstade. Vi har som sagt en motion även i år, där vi kräver att den nuvarande uppdelningen i bidragssystemet skall slopas. Men vi har ingen större förhoppning om att den skall gå igenom. Det hänger på hur kampen förs ute på AMU-centren. Det är det absolut avgörande.

Enligt uppgift skall det finnas AMU-elever på läktaren i dag. Nu har Per Ahlmark chansen att komma med raka, konkreta besked i bidragsfrågan om vad han personligen anser. Skall arbetsmarknadsministern svika AMU-eleverna eller skall han det inte? Så enkelt är det.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Min fråga är föranledd av de besök som vpk:s riksdagsgrupp gjorde vid en rad AMU-centrer förra månaden. Vid dessa besök framkom bl. a. att uppgifter om elevernas personliga uppträdande och förhållanden lämnades ut till den arbetsköpare där eleven söker arbete.

Detta oroade eleverna, men också vissa utbildningsledare vid AMU-centrerna uttalade sin oro över detta förhållande. Rädslan var så stor på en del AMU-centrer att ingen elev vågade vara aktiv i elevråden på grund av att man befarade att detta skulle vara en belastning vid ansökan om anställning.

Det är ju alltid på det sättet att människor, som mist ett arbete på grund av exempelvis storfinsansens lönsamhetsberäkningar, som under en längre tid gått arbetslösa och som därefter hamnar i omskolning, har svårt att acceptera denna situation. Det kan med andra ord uppstå en hel del personliga problem vid denna genomgripande förändring av en människas livsvillkor. Att man då, som nu sker vid en rad AMU-centrer, lämnar ut dessa människors problem till arbetsköparna måste förhindras.

Det finns i dag inga enhetliga bestämmelser, vilket gör att man överlåter till rektorer eller utbildningsledare – som det numera heter – att avgöra om uppgifter om elevernas personliga förhållanden och uppträdande skall lämnas ut. Detta förhållande har påtalats från flera AMU-ledningars sida, men hittills har myndigheterna inte lyssnat på dessa synpunkter.

Nu säger arbetsmarknadsministern att det är självklart att man inte heller muntligen bör lämna ut uppgifter till arbetsköparna om elevernas personliga förhållanden. Men det är faktiskt inte så självklart. En utbildningsledare sade till oss att när arbetsköparna ringer till AMU-centret så är de inte intresserade av betyg om genomgången utbildning, utan de är intresserade av att få veta hur eleverna skött sig, om de kommit i tid, om de varit aktiva, osv. En annan utbildningsledare vid ett stort

AMU-center uttalade sin stora oro för detta och påpekade att man måste få enhetliga bestämmelser om detta.

Jag vill därför fråga arbetsmarknadsministern: Är arbetsmarknadsministern beredd att ta initiativ till att det utarbetas enhetliga bestämmelser för vad som skall lämnas ut angående utbildning vid AMU-center och att skolöverstyrelsen och AMU-elevernas organisation SARF får detta uppdrag?

Herr LÖVENBORG (-):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret på den fråga jag ställt.

Den har föranletts av att de nu gällande reglerna för att man skall få omskolning är att man är arbetslös eller hotas av arbetslöshet, har en svag ställning på arbetsmarknaden eller låga inkomster. Det förekommer visserligen en glidning mot vad som gällde från början, men jag anser inte att det är tillräckligt.

Jag har kommit i kontakt med människor som skulle vilja ha denna utbildning men som inte uppfyller de kriterier som ställs upp. De personer som inte kan åberopa dessa skäl utestängs; egna önskningar och ambitioner räcker inte.

Det står i svaret: "För dem som har stadigvarande arbete och vill förbättra sin ställning på arbetsmarknaden står bristyrkesutbildningen öppen." Det är visserligen sant, men denna utbildning har en klar begränsning; den bedrivs inom en tämligen trång ram.

Nu styrs marknadsutbildningen så att den framför allt skall tillfredsställa industrins behov av utbildad arbetskraft – det är den övergripande målsättningen.

Vad jag åsyftade med min fråga var att diskutera huruvida tiden inte bör vara mogen för att öppna arbetsmarknadsutbildningen för alla som vill och kan genomgå en yrkesinriktad vuxenutbildning. Möjligheten till utbildning bör ju inte hänga samman med faktorer som man inte kan råda över, såsom arbetslöshet eller risk för arbetslöshet, handikapp, låg inkomst osv. Den riktiga principen bör vara att alla som vill utbilda sig skall få del av de möjligheter som samhället kan erbjuda.

Jag vill fråga om det inte skulle vara möjligt att ha en fri sektor inom arbetsmarknadsutbildningen så att dörrarna kunde öppnas för flera människor som inte kan åberopa andra skäl än sina egna önskningar och ambitioner.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Det är ju inte så att arbetsmarknadsutbildningen är inriktad enbart på jobb i industrin, hur viktiga de än är. De senaste åren har t. ex. 8 000 sjukvårdsbiträden, 1 500 barnskötare och 4 000–5 000 hemsamariter utbildats.

Bertil Måbrinks fråga har jag gett klart svar på: Det är helt olämpligt att lämna ut uppgifter om AMU-elevernas personliga uppträdande och

Fredagen den
11 mars 1977

*Om arbetsmark-
nadsutbildningen*

liknande förhållanden. Och lärarna är förbjudna att ta med sådana uppgifter i intyg och betyg.

Jag kan naturligtvis inte svara för vad varenda lärare har för muntliga kontakter. Men jag är säker på att de flesta samarbetar bra med arbetsförmedlingen.

Det är arbetsförmedlingen som har ansvaret för att AMU-eleverna får arbete efter utbildningen. Om en elev behöver hjälp med att kontakta arbetsgivare så är det alltså inte läraren utan arbetsförmedlingen som skall ge dem hjälpen. Om en arbetsgivare vänder sig till en lärare med frågor om eleverna så bör läraren hänvisa till arbetsförmedlingen. Det är helt klara besked på de frågorna.

När det gäller Jörn Svenssons frågor har arbetsmarknadsstyrelsen gjort en utvärdering som ger en annan bild. Men jag tänker, precis som han själv också sade, inte göra någon jämförelse eftersom riksdagsrevisorerna ännu inte har behandlat den här rapporten.

Barbro Backberger tog upp barnomsorgen. Jag delar helt hennes värdering av hur oerhört viktigt det är i arbetsmarknadsutbildningen att kvinnor går in på traditionellt manliga jobb och att män går in på jobb som tidigare dominerats av kvinnor. Det är oerhört viktigt. Skall vi klara detta behövs det fler platser på daghem – vi är helt överens om det. Och därför måste planen på 100 000 nya daghemsplatser på fem år upprätthållas – vi är överens också på den punkten.

Slutligen till herr Eriksson i Stockholm: Om ett par veckor skall vi diskutera kraven i kommunisternas motion, och då får vi ta upp ett resonemang. Men vi kan inte ha frågestunder om alla de krav som också väckts i partimotioner.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag skall inte fortsätta diskussionen om utvärderingen. Jag skall bara konstatera att som jag ser det så har varken arbetsmarknadsverket eller skolöverstyrelsen kunnat genomföra en undersökning med liknande bredd och liknande långvarigt tidsperspektiv som ger möjlighet till en riktig utvärdering. Men detta får vi väl återkomma till.

Jag skall ta upp en annan fråga som hör ihop med det här, och det är frågan om AMU-utbildningens företagsanpassning, så att säga.

Den svenska gymnasieskolan bygger ju bl. a. på tankegången att man genom en relativt bred skolning i vissa grundläggande ämnen – praktiska såväl som teoretiska – skall ge eleverna möjlighet att hävda sig även vid förändringar och strukturella omvandlingar av arbetsmarknaden. Det tycker jag i princip är en riktig tankegång, såsom varande *en* tankegång bakom en gymnasial yrkesutbildning. Men man kommer ju inte ifrån att AMU-utbildningen, sådan den i dag ser ut, är betydligt trängre och tvingar in människor på ett helt annat sätt i mycket bestämda fack.

Jag ställde en fråga till en utbildningsledare när vår riksdagsgrupp var ute på AMU-centrer. Är det rent av så att man kan säga att AMU-utbildningen fyller den gamla yrkesskolans roll? Och han svarade: Ja, det

kan man ungefär säga.

Jag skulle vilja fråga: Är det egentligen i överensstämmelse med de utbildningspolitiska mål som riksdagen satt upp att man så att säga bakvägen får tillbaka någon sorts variant av den gamla yrkesskolan? Det strider ju mot tanken på den här bredden och relativa allsidigheten som skall ge människorna en bättre chans ute på arbetsmarknaden.

Fru BACKBERGER (vpk):

Herr talman! Jag tvivlar inte på Per Ahlmarks personliga goda vilja i det här fallet, och femårsplanen verkar mycket bra. Men vad gör vi med alla de kvinnor som i dagens läge till följd av bristen på barnstugeplatser inte har möjlighet att fullfölja sin utbildning eller att påbörja en utbildning och därför tvingas in på ett lågavlönat arbete?

Jag är också intresserad av frågan om lagstiftning mot könsdiskriminering. Hur har herr Ahlmark och de övriga i folkpartiet tänkt er att lagstiftningen skall utformas rent konkret och hur har ni samrått med de övriga partierna i regeringen om detta? Hur skall man t. ex. kunna bryta den könsdiskriminering som följer med bristen på barnstugeplatser?

Herr LÖVENBORG (-):

Herr talman! Per Ahlmark kommer inte ifrån att någon klart uttalad målsättning för arbetsmarknadsutbildningen inte finns. Arbetsmarknadsutbildningen är framför allt anpassad till konjunktursvängningarna och kapitalets behov av arbetskraft. Det innebär att staten övertar en allt större del av företagets ansvar, så att de kan klara rationaliseringar och omställningar som sker i varierande omfattning.

AMS-utbildningen fungerar i stor utsträckning som regulator på arbetsmarknaden. Målsättningen är att fylla kapitalets behov av utbildad arbetskraft. När företagen vill ha mer av en sorts arbetskraft, så tar man hänsyn till det och lägger om utbildningen. I ett kapitalistiskt samhälle finns inte någon planering som gör att man kan räkna på lång sikt. Följden blir en ryckighet i AMS-utbildningen som inte kan vara bra.

Jag vill emellertid till sist upprepa frågan om man inte skulle kunna tänka sig att vidga kriteriet för att få utbildning genom att en viss del av utbildningskvoten ställs till förfogande även för dem som inte uppfyller nuvarande villkor.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Nu börjar Alf Lövenborg på sedvanligt sätt att förtala arbetsmarknadsutbildningen – sådant har vi ju hört många gånger från kommunistiskt håll – genom att säga att den bara skall fylla kapitalets behov av arbetskraft osv.

Jag redovisade några siffror i mitt förra inlägg: 8 000 sjukvårdsbiträden, 1 500 barnskötare, 4 000–5 000 hemsamariter. Är det kapitalismen som driver fram utbildningen av t. ex. hemsamariter? Tror verkligen Alf Lövenborg det?

Så till Barbro Backberger. Hon tar upp oerhört viktiga frågor. Vi är överens i dem. Därför måste vi snabbt bygga ut daghemmen. En av de poster som i årets budget har fått den största ökningen är just stödet till barnstugorna. Det har ökat från 1 200 milj. kr. till 1 800 milj. kr.

Nu är det oerhört viktigt att kommunerna inser sitt ansvar och lever upp till planen om 100 000 nya daghemsplatser under en femårsperiod.

Herr LÖVENBORG (-):

Herr talman! Det är klart att arbetsmarknadsutbildningen framför allt är anpassad till kapitalets behov. Det är ett faktum som man har svårt att komma ifrån, och jag betraktar inte det konstaterandet som något förtal av arbetsmarknadsutbildningen. Den betraktar jag som något positivt, naturligtvis under förutsättning att dess syfte inte är att maskera arbetslöshetssiffrorna och under förutsättning att den som går igenom utbildningen också får ett jobb.

I den region som jag kommer ifrån har arbetsmarknadsutbildningen av naturliga skäl varit hög, och det har naturligtvis haft mycket positivt i följe. Men också där har jag ställts inför frågor från människor som gärna skulle ha velat ta del av de kurser som pågår men som tyvärr inte har uppfyllt de villkor som har ställts. Jag tycker att Per Ahlmark borde fundera litet över detta förhållande.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Per Ahlmark frågade varför vi kritiserade AMU-utbildningen för att vara alltför omedelbart anpassad till den kapitalistiska arbetsmarknaden. Det gör vi bl. a. därför att utbildningsledare på AMU-centrer har framhållit som en fördel med denna utbildning att den är så direkt anpassad till näringslivet.

Det är därför vi vill fråga: Är det verkligen en riktig undervisningspolitisk målsättning att de enskilda företagen får en sådan makt över utbildningens utformning? Vore det inte bättre om utbildningen var till för elevernas skull och gav dem en större bredd, så att de kunde klara sig bättre även på den kapitalistiska arbetsmarknad som de är nödsakade att ha att göra med?

Fru BACKBERGER (vpk):

Herr talman! Hundratusentals daghemsplatser på en femårsperiod täcker ju inte det verkliga behovet. F. n. är det bara 12 % av de svenska barnen i förskoleåldern som kan beredas barnstugeplats, och dessutom finns många AMU-centrer på orter där utbyggnaden av barnstugeverksamheten sker på en mycket lägre nivå än den blygsamma genomsnittsnivån.

Jag tycker också det är frappant, herr talman, att Per Ahlmark, som är en av de ivrigaste förespråkarna för en lag mot könsdiskriminering, inte vill ge mig något konkret besked på den punkten. Hur ser ni på detta med lagstiftning mot könsdiskriminering i det här konkreta fallet?

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag är ändå inte helt nöjd med arbetsmarknadsministrarnas svar.

Det är riktigt att den formella gången är att AMU-centrets ledning och arbetsförmedlingen tar kontakt. Men, herr Ahlmark, det finns också en annan kontakt. Observera att det är arbetsgivaren som då tar kontakt med utbildningsledarna och inte med lärarna vid AMU-centrerna.

Att det kan gå till så här har bekräftats förra månaden av utbildningsledare vid en rad mindre och även mycket stora AMU-centrer, och vederbörande har påtalat just detta förhållande, som de anser inte är bra. Man har bett oss ta upp saken och begära att det kommer till stånd centrala bestämmelser också när det gäller muntliga besked av detta slag. Det finns utbildningsledare som säger nej till sådant här, men det finns även utbildningsledare som säger ja och lämnar ut personliga uppgifter om eleverna på grund av att de kan hänvisa till att det inte finns några centrala bestämmelser. Därför kan jag ha rätt att föra fram saken här.

Då återstår frågan: Är arbetsmarknadsministern beredd att ta det här initiativet att skolöverstyrelsen och AMU-elevernans centralorganisation sätter sig ned och utarbetar sådana här bestämmelser, så att det blir klart hur det skall fungera i fortsättningen?

Herr ERIKSSON i Stockholm (vpk):

Herr talman! Jag har ju berört bidragsfrågan, och det är väl en fråga som av AMU-eleverna själva upplevts som en av de viktigare. Och jag frågade: Anser arbetsmarknadsministern att det nuvarande bidragssystemet är diskriminerande för kvinnorna, för ungdomarna, för invandrarna?

Här kan man väl få ett klart besked i rimlighetens namn, för om det är diskriminerande, då är det också tvärt emot allt vad jämlikhet heter. Arbetsmarknadsministern har ju i massmedia framställts som något av en jämlikhetsapostel, så jag tycker att jag har rätt att få veta vad arbetsmarknadsministern personligen anser om det nuvarande bidragssystemet.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! När det gäller det enhetliga bidragssystemet, så skall vi alltså diskutera det om ett par veckor i kammaren.

När det gäller frågan om ersättning vid sjukdom, så har riksförsäkringsverket socialministrarnas uppdrag att se över den frågan. I direktiven för översynen ingår att man skall pröva möjligheten att göra utbildningsbidragen sjukpenninggrundande. Och förslag från riksförsäkringsverket kan väntas under våren.

Så till Alf Lövenborg. Det är ju egendomligt att först säga att det är kapitalismen som styr arbetsmarknadsutbildningen för att i nästa inlägg säga att det var ingen kritik av arbetsmarknadsutbildningen! Jag trodde att Alf Lövenborg var kritisk mot kapitalismen och följaktligen också

kritisk mot det som styrdes av kapitalismen. Men jag kanske har missuppfattat Alf Lövenborgs ideologiska plattform.

När det gäller Barbro Backberger, så har vi ju samma grundläggande värdering om jämställdhet. Lagen mot könsdiskriminering skall framför allt klara ut att man icke tillsätter människor på jobb på grund av kön utan efter deras individuella egenskaper. Detta är en viktig sak i arbetslivet. Skall vi få jämställdhet över ett bredare fält är det nödvändigt med daghemsbyggande, att vi förändrar mäns och kvinnors roller och att vi bedriver ännu mer av aktiv opinionsbildning för jämställdhet mellan könen.

Herr LÖVENBORG (-):

Herr talman! En sak kan vi vara överens om, herr Ahlmark, och det är att jag är kritisk mot kapitalismen. Men att jag också kan vara kritisk mot grunddragen i den nuvarande arbetsmarknadsutbildningen, som framför allt är anpassad till kapitalets behov, hindrar ju inte att jag också inser att arbetsmarknadsutbildningen är nödvändig och att den ger möjligheter för många människor att vidareutbilda sig. Det är ju de möjligheterna som jag vill utvidga, men den frågan berörde faktiskt herr Ahlmark inte med ett ord.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om rätt att utse skyddsombud vid arbetsmarknadsutbildning

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK erhöll ordet för att besvara herr Franzéns (vpk) den 17 februari anmälda fråga, 1976/77:264, och anförde:

Herr talman! Herr Franzén har frågat mig om jag avser att tillse att elever i praktisk utbildning, t. ex. AMU-utbildning, får samma rättigheter som övriga "arbetstagare" beträffande skyddsombud och deras ställning.

Ett förslag till lag om arbetsmiljön skall inom kort överlämnas till lagrådet för yttrande. Regeringens proposition i ämnet kommer att avlämnas till riksdagen under maj månad. Den fråga herr Franzén tagit upp kommer att behandlas i det sammahanget.

Herr FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Man kan ju använda olika knep för att slippa svara på frågor, och det här var ett sätt. När man skall ta ställning till om även elever vid praktisk utbildning, exempelvis AMU-utbildning, skall få utse skyddsombud, måste man absolut fråga sig vilka uppgifter ett skyddsombud har.

I arbetarskyddslagens § 40 a fastslås att skyddsombud "företräder arbetstagarna i skyddsfrågor och skall verka för tillfredsställande skyddsförhållanden". Skyddsombuden har också enligt § 40 b rätt att avbryta

ett visst arbete, om det innebär omedelbar och allvarig fara för arbetstagares liv eller hälsa.

Det står klart att skyddsombuden har en funktion att söka få bättre arbetsförhållanden till stånd, och det verkar också som om Per Ahlmark ansåg detta, eftersom han sade att arbetsmiljön skall förbättras inifrån. Bättre och säkrare arbetsförhållanden kan inte vara en angelägenhet enbart för dem som traditionellt anses som anställda utan givetvis även för AMU-elever.

Lärarna på AMU, som man mycket väl kan jämföra med arbetsledare, har den givna rätten att utse skyddsombud, men eleverna, som enligt lagen kan jämföras med arbetstagare, har inte rätt att inom sig utse dem som skall företräda eleverna i skyddsfrågor. Inställningen att eleverna inte får utse skyddsombud är att jämföra med att arbetsledare företräder arbetarna och bevakar skyddet för dem.

På AMU-centrer och deras filialer tillverkas olika produkter i s. k. legotillverkning. Vad är det då för skillnad om legotillverkningen äger rum i en vanlig industri eller på ett praktiskt utbildningsinstitut? Faror lurar på båda ställena.

Rätten att utse skyddsombud och deras ställning som skyddsombud är dessutom också den bästa skolan, innan de går ut i arbete på den öppna marknaden.

Givetvis måste de här bedömningarna också gälla skyddskommittéerna och deras verksamhet.

Jag får formulera om frågan och i stället säga så här, eftersom arbetsmarknadsministern nekar att svara på frågan i dess ursprungliga form: Vad har arbetsmarknadsministern för personlig uppfattning i detta fall? Det bör han i alla fall kunna svara på, eller blir det även här fråga om en kommande utredning?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Meddelande om interpellationssvar

1976/77:102 om svenska åtgärder mot kränkning av fri- och rättigheter i Polen

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Herr Gahrton har till mig ställt en interpellation, där han efterlyser svenska åtgärder mot kränkning av fri- och rättigheter i Polen. Jag ber att få meddela att svar på denna interpellation kommer att lämnas den dag då den utrikespolitiska debatten äger rum här i kammaren.

Fredagen den
11 mars 1977

*Om åtgärder mot
terrorn i Uganda*

Fru utrikesministern SÖDER erhöll ordet för att besvara herr *Sven Anderssons* i Stockholm (s) den 4 mars anmälda fråga, 1976/77:299, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Stockholm har frågat mig huruvida regeringen har övervägt vad som från svensk sida kan göras för att få klarlagt vidden av den terror som bedrivs av president Amin i Uganda och vad som kan göras för att hjälpa Ugandas folk till ett människovärdigt liv i trygghet och frihet.

Det är med den djupaste oro och förstämning som vi tagit del av de skrämmande uppgifterna om våldet i Uganda. Det är uppenbart att vi här står inför upprörande kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Förhållandena i Uganda är sådana att det är mycket svårt att få en klar bild av övergreppens omfattning. De siffror om antalet offer som nämnts i sammanhanget uppvisar så stora skillnader att det f. n. inte är möjligt att klarlägga vidden av terrorn i Uganda. Vi utnyttjar självfallet alla tillgängliga kanaler för att erhålla mera konkreta informationer om händelserna där.

Sverige har vid den pågående sessionen i Genève med FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna verkat för att en undersökningskommission skulle sändas till Uganda. Allt tyder dock på att det inte kommer att bli möjligt att få en majoritet för ett förslag av denna innebörd. Det är med beklagande vi måste konstatera att kommissionen, som i dag avslutar sin session, inte har kunnat komma fram till ett beslut i frågan. Dock har de meningsyttringar som kommit fram i samband med sessionen från ett antal medlemsstaters sida, däribland Sverige, givit uttryck åt en stark internationell opinion i frågan.

Jag kan tillägga att även FN:s generalsekreterare tagit vissa initiativ men att inte heller dessa lett till några resultat.

Det är för mig uppenbart att de andra afrikanska staternas hållning måste vara av största betydelse i sammanhanget. Det är min förhoppning att dessa stater skall medverka till att en opartisk undersökning av händelserna i Uganda kommer till stånd. Det är väsentligt att vi alla reagerar mot flagranta kränkningar av mänskliga rättigheter var de än förekommer, inte minst för att bevara den moraliska styrkan i vår kamp mot förtrycket i södra Afrika.

Sedan flera år tillbaka har flyktingar från Uganda beretts uppehållstillstånd i Sverige. Vi kommer också att genom de internationella organisationerna ge fortsatt ekonomiskt bistånd åt ugandiska medborgare i exil.

Herr SVEN ANDERSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga och för de åtgärder som regeringen har vidtagit i försöken att tillsammans med andra påverka regimen i Uganda att i varje fall tillåta

en opartisk utredning för att söka vinna klarhet i vad som verkligen händer i Uganda. Att varken ansträngningarna från den svenska regeringen, från andra regeringar eller från generalsekretären i FN har lett till resultat visar hur allvarlig situationen är. Det är betecknande för president Amin att han inte vill släppa in någon kommitté för undersökning.

De uppgifter som ständigt förekommer om terror, mord och t. o. m. folkmord har både tidigare och nu varit svåra eller nästan omöjliga att kontrollera. Vi har tidigare blivit lugnade av våra afrikanska vänner, som nästan gått i god för att det har varit fråga om överdrivna eller kanske t. o. m. felaktiga uppgifter. Men jag lägger märke till att under den senaste tiden har dessa lugnande röster praktiskt taget tystnat, och det måste jag tolka som ett medgivande av att det trots allt pågår något ohyggligt i Uganda. Uppgifter från flyktingar som lyckats komma ut ur Uganda tyder också på det.

Mest oroande är uppgifterna om förföljelser och mord över hela landet på ledare för lango- och acholistammarna. Fru utrikesministern påpekar i svaret att det har stor betydelse vilken hållning de afrikanska staterna intar i detta sammanhang. Jag delar den uppfattningen, och jag vill fråga fru utrikesministern, som under denna månad skall delta i ett nordiskt utrikesministermöte, om det ändå inte vore möjligt för de nordiska utrikesministrarna att gemensamt försöka påverka våra vänner i Afrika – de nordiska länderna har dock ett stort gemensamt förtroendekapital där nere – att hjälpa oss i strävandena att få till stånd en belysning av förhållandena i Uganda.

Fru utrikesministern SÖDER:

Herr talman! Jag vill gärna återkomma till frågan om förtryckets omfattning. De uppgifter som vi får från Uganda är mycket osäkra. Uppgifterna om personer som är förföljda, avrättade – eller vad som nu kan ha hänt med dem – pendlar från 25 000 upp till 300 000. Även om man utgår från den lägsta siffran är det fruktansvärda kränkningar av mänskliga rättigheter som äger rum.

Jag är därför glad – det var ingen överraskning i och för sig – att höra herr Sven Anderssons i Stockholm instämmande i vår oro. Vi har ett stort ansvar tillsammans i Norden att försöka skapa en opinion för att åtminstone en undersökningskommission skall kunna resa till Uganda. Och som ett direkt svar på den fråga som herr Andersson ställde vill jag nämna att frågorna om Afrika naturligtvis kommer upp på utrikesministermötet i Reykjavik. Jag vill där gärna föra fram spörsmålet om vad de nordiska länderna kan göra gemensamt. Det är naturligt för oss i de nordiska länderna att driva en sådan opinionsbildning och se vilka praktiska och faktiska möjligheter som finns för att söka hjälpa invånarna i Uganda så att de kan få leva under människovärdiga villkor.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
11 mars 1977

*Om förbättrad
kontroll av
uppdragstagares
redovisning av
skatter m. m.*

*Om ifrågasatt
nedläggning av
enheter inom
Prippskoncernen*

§ 11 Om förbättrad kontroll av uppdragstagares redovisning av skatter m. m.

Herr budgetministern MUNDEBO erhöll ordet för att besvara herr *Knut Johanssons* i Stockholm (s) den 16 februari anmälda fråga, 1976/77:255, och anförde:

Herr talman! Herr Knut Johansson i Stockholm har frågat mig om förslag om förbättrad kontroll av entreprenörers och andra uppdragstagares redovisning av skatter och arbetsgivaravgifter kommer att föreläggas riksdagen i sådan tid att nya bestämmelser kan träda i kraft fr. o. m. inkomståret 1978.

En promemoria med förslag till lagstiftning på området har utarbetats inom budgetdepartementet. Förslaget har remissbehandlats och bereds f. n. inom departementet. Regeringen avser att lägga fram en proposition i saken under innevarande år med sikte på att de nya reglerna skall tillämpas fr. o. m. år 1978.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka budgetministern för det positiva svaret. Jag har tolkat innebörden i det så att den omnämnda promemorian har utarbetats inom det förutvarande finansdepartementet och att det utredningsmaterialet har legat till grund för den lagstiftning som regeringen kommer att föreslå.

Med det, herr talman, är jag helt tillfreds.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om ifrågasatt nedläggning av enheter inom Prippskoncernen

Herr budgetministern MUNDEBO erhöll ordet för att besvara herr *Feldts* (s) den 28 februari anmälda fråga, 1976/77:285, och anförde:

Herr talman! Herr Feldt har frågat mig om jag i min egenskap av representant för statens ägarintresse i Pripps AB vill redovisa de företagsekonomiska och samhällsekonomiska bedömningar som leder fram till beslut om att lönsamma enheter inom Prippskoncernen skall läggas ned.

Herr Feldt syftar med sin fråga på aktuella uppgifter om att Mora bryggeri skulle komma att läggas ned.

Förretagsledningen inom Pripps har lagt fram en utredning som anger de ekonomiska skälen för en nedläggning av bryggeridriften i Mora. Försäljnings- och distributionsorganisationen skulle inte beröras. På uppdrag av de lokala arbetstagarorganisationerna har en revisionsbyrå framställt en promemoria med kommentarer till den nämnda utredningen. Pripps har i sin tur i en promemoria kommenterat revisionsbyråns beräkningar.

Det framlagda materialet har behandlats vid lokal förhandling i Mora mellan företagsledningen och de anställdas organisationer. Centrala förhandlingar har inletts och parterna har enats om att ytterligare studera befintligt utredningsmaterial och om att fortsätta de centrala förhandlingarna efter sommaren.

Av det sagda framgår att något beslut om en eventuell nedläggning inte fattats av företags styrelse. Med hänsyn till de pågående förhandlingarna finner jag inte anledning att närmare kommentera de ekonomiska bedömningarna av frågan.

Herr FELDT (s):

Herr talman! Jag vill tacka budgetministern för svaret. Det var ytterligare en variant av s. k. undanläggningar, vid den här sortens övningar som vi har för oss. Men ändå föreställde jag mig att budgetministern som representant för hälften av ägarintressena i Prippskoncernen skulle i någon mån ha funnit anledning att reagera på ett litet mera principiellt plan om det nu är så att bryggerienheten i Mora går med överskott och en intrikat företagsekonomisk bedömning – som tydligen görs av koncernen – i alla fall leder till att man är beredd att lägga ner driften.

De här förhandlingarna, herr Mundebo, förs ju inte enbart så att säga för formens skull, utan bakom dem ligger otvivelaktigt en bestämd strävan från koncernledningens sida att göra någonting som den betraktar som en strukturrationalisering men som för vanligt folk verkar väldigt konstigt, eftersom det här bryggeriet trots allt levererar ett överskott till koncernen.

Om herr Mundebo vill ta sig samman bara ett ögonblick och fundera på om den ena hälften av Pripps ägare vill ställa sig helt utanför varje bedömning av denna som jag tycker intressanta principfråga, är det naturligtvis herr Mundebos sak att avstå från debatt här i dag. I så fall skall jag återkomma i sinom tid, när förhandlingarna har slutförts och vi får veta resultatet.

Men jag vill lägga honom till viss last om han låter förhandlingarna pågå fram till dess att ett beslut har fattats och bryggeriet läggs ned och det förhållandet är riktigt som jag förutsatt i min fråga, nämligen att detta är en lönsam enhet. Då har herr Mundebo gett det svar som han inte vill ge i dag, nämligen att koncernledningen får hantera sina olika enheter som den finner för gott och att regeringen, som står där med sina betydande ägarintressen, struntar i vad som händer och efter vilka företagsekonomiska och samhällsekonomiska principer Prippskoncernen leds. I så fall är det en ganska allvarlig undanläggning som herr Mundebo gjort här i dag.

Herr budgetministern MUNDEBO:

Herr talman! Herr Feldt har inte frågat om några principiella synpunkter utan om en konkret enhet i ett konkret företag. Jag har svarat på den frågan. Men låt mig gärna tillägga att min principiella utgångspunkt är

Fredagen den
11 mars 1977

*Om ifrågasatt
nedläggning av
enheter inom
Prippskoncernen*

den, att lönsamma enheter inom näringslivet skall fortsätta sin verksamhet.

Det är företagets styrelse som har att bedöma huruvida enheten är lönsam eller inte. Den utredning som gjordes av företagsledningen visade att driften i Mora är förlustbringande. Den bilden rubbas inte av löntagarkonsulentens beräkningar, och den slutsats som löntagarkonsulenten kommer fram till är icke att man bör säga nej till en nedläggning, utan att man skall förorda ett uppskjutande av ett beslut till i varje fall ett år efter det att de förändringar på dryckesmarknaden som skall göras i sommar har skett.

Nu pågår överläggningar i det aktuella fallet, och då tycker jag inte att det är riktigt av mig att göra uttalanden i större omfattning än vad jag nu har gjort förrän de överläggningarna har fått fortsätta på det sätt som man är överens om.

Herr FELDT (s):

Herr talman! Som jag sade kan jag förstå att herr Mundebo i det skede som förhandlingarna befinner sig i inte vill göra några konkreta och bestämda uttalanden om vilka resultat han önskar se av dem. Men varje ord av herr Mundebo här i dag kommer naturligtvis att studeras av parterna i den här förhandlingen, och därför är det ganska viktigt vad han säger.

Nu konstaterar herr Mundebo att lönsamma enheter i princip skall leva vidare. Det är ju inget sensationellt uttalande, men jag vill ändå tolka det så, att detta bör vara till viss vägledning för den förhandlande part som företräder Pripps Bryggerier.

Emellertid är det väl inte riktigt så enkelt i det här fallet. Frågan har också att göra med Prippskoncernens mera långsiktiga strukturinriktning. Uppgifterna om att bryggeriet i Mora går med överskott har jag fått direkt från den fackliga sidan. Om herr Mundebo har andra uppgifter kan det bero på att man från Prippskoncernens sida hävdar att det krävs vissa investeringar, och när de har gjorts går bryggeriet inte längre med överskott. Men i dag lär det göra det.

Vad både den fackliga sidan och jag är intresserade av är hur Prippskoncernen på längre sikt tänker strukturera sig – om tanken är att lägga ned alla de mindre enheterna, vare sig de ger några bidrag till koncernens vinst eller inte, för att koncentrera all verksamhet till Stockholm, Göteborg och Malmö. Det är kanske på sitt sätt en vida allvarigare fråga än just frågan om nedläggning av bryggeriet i Mora.

Om herr Mundebo med vad han sagt i dag har velat för företagsledningen peka på det intresse regeringen har av att bryggeriet i Mora kvarstår, såvida det är lönsamt, och om däri också ligger att regeringen har ett intresse för Prippskoncernens strukturella utveckling, då kanske ändå det här meningsutbytet har haft något värde.

Herr budgetministern MUNDEBO:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Feldt och jag är ense om att jag medan överläggningarna pågår inte bör göra mera omfattande uttalanden än jag nu har gjort.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om SAS frikort

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr *Franzéns* (vpk) den 28 februari anmälda fråga, 1976/77:287, och anförde:

Herr talman! Herr *Franzén* har frågat mig om jag avser stoppa de blå och gula frikorterna på SAS och i övrigt sätta stopp för mutor.

Alltsedan 1950-talet har vissa regeringsledamöter tilldelats frikort – s. k. blå kort – av SAS. Under senare år har frikort erhållits även av Linjeflyg AB. Utan att ta ställning till frågan om det lämpliga i att kort av denna beskaffenhet delas ut, anser den nuvarande regeringen för sin del att statsråd inte bör använda dem. Mot bakgrund härav och med hänsyn till intresset av att regeringens integritet inte i något avseende sätts i fråga har de medlemmar av regeringen som erhållit frikort från SAS och Linjeflyg skickat tillbaka sina kort.

Herr *FRANZÉN* (vpk):

Herr talman! Numera är det inte bara korta motiveringar eller nästan fullständig brist på motiveringar när man vill avslå motioner. Nu svarar man inte heller på frågor, vilket vi väl ändå har anledning att begära.

Jag anser det vara helt otillfredsställande att högt uppsatta politiker, regeringsledamöter, f. d. regeringsledamöter eller tjänstemän inom of-fentlig förvaltning mottar mutor, i vilken form de än förekommer.

Det är också anmärkningsvärt att mutor över huvud taget kommer till användning, eller i varje fall att de ingår som en naturlig sak, vare sig det gäller politiker, militärer eller vilka andra människor som helst. Nu är detta något som i vida kretsar ses som naturligt. De kretsar som främst kommer i fråga i sådana här sammanhang är inte de vanliga människorna, arbetarna, de lägre tjänstemännen eller liknande grupper. Det är fråga om grupper som redan i hög grad är privilegierade i detta samhälle.

Att den nuvarande regeringen och delar av den förra samt några andra lämnat tillbaka sina blå eller gula kort beror tydligen på att frågan uppmärksammats i pressen och har inte några rent ideologiska skäl. Om det varit så, hade man rimligtvis inte tagit emot korten.

När det gäller mutor kan det inte vara någon skillnad i bedömningen om det gäller ett kort för fria flygresor i hela världen för innehavaren och dennes familj eller om en chefstjänsteman tar emot pengar för att förlägga beställningar hos det företag som bestuckit tjänstemannen i fråga.

Fredagen den
11 mars 1977

*Om ifrågasatt
nedläggning av
järnvägsstationer*

Det kan ju liknas vid Lockheedskandalen.

Ett annat fall är om ett regeringsparti tar emot pengar av en flygindustri för att det skall föra en viss försvarspolitik med tyngdpunkt på ett visst flygplan.

Dessa frågor måste naturligtvis behandlas på ett sådant sätt att det över huvud taget inte kan komma i fråga att politiker eller tjänstemän kan tänkas fatta beslut som påverkats av att de har erhållit förmåner på grund av sin ställning.

Av den anledningen kan jag inte heller vara nöjd med den förklaring som lämnats, utan jag anser att de blå och gula korten på SAS och Linjeflyg och eventuellt andra liknande förmåner skall dras in, alltså att regeringen ser till att de försvinner.

Därför måste jag återupprepa frågan: Avser kommunikationsministern stoppa de blå och gula korten och i övrigt sätta stopp för ett sådant här system? Något svar har jag inte fått på frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Om ifrågasatt nedläggning av järnvägsstationer

Herr kommunikationsministern TURESSON erhöll ordet för att besvara herr *Olssons* i Sösdala (c) den 11 februari anmälda interpellation, 1976/77:96, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Sösdala har – mot bakgrund av SJ:s planer på trafikinskränkningar vid vissa järnvägsstationer i Hässleholms kommun – frågat mig om jag är beredd medverka till att SJ avstår från vidare nedläggningar av stationer i väntan på en omprövning av trafikpolitiken.

Nuvarande handläggningsordning när det gäller frågor om nedläggning av järnvägsstationer har tillkommit på tillskyndan av riksdagen. Enligt denna ordning kan berörda kommuner hos regeringen begära överprövning av SJ:s preliminära beslut om nedläggning av stationer. Regeringen prövar om aviserad nedläggning kan accepteras från trafikförsörjnings-synpunkt.

Inom SJ har man inför tidtabellsskiftet i maj i år meddelat preliminära nedläggningsbeslut i mycket stor omfattning. Detta har lett till att ett 80-tal kommuner har påkallat regeringens prövning beträffande aviserade nedläggningar vid sammanlagt ca 150 stationer. Motsvarande siffror tidigare år var betydligt lägre.

Situationen är därför den att regeringen, som har att följa gällande handläggningsordning, just nu – inför kommande tidtabellsskifte – är i färd med att pröva alla de framställningar som har kommit in från kommunerna.

Regeringen har hittills i år i ett par omgångar fattat beslut i fråga om ett 90-tal stationer. Regeringen går därvid mot SJ i en rad fall, bl. a. vad gäller Sösdala station som herr Olsson talar om i sin interpellation.

I ett stort antal fall modifieras SJ:s planer i olika avseenden. Det kan gälla åläggande för SJ att svara för att stycke gods även fortsättningsvis skall kunna sändas till och från en ort, att anordna in- och utlämningsställe som ersättning för stationen osv. De fall där SJ får genomföra förändringarna helt enligt sina planer är relativt få. Det gäller utan undantag stationer där trafiken av en eller annan anledning upphört eller reducerats till helt obetydliga trafikmängder och där ersättningsmöjligheter finns inom räckhåll.

Herr OLSSON i Sösdala (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Det är med stor tillfredsställelse jag konstaterar att regeringen i sin prövning av frågan om nedläggning av stationer har en helt annan och positivare syn än SJ. Kommunikationsministern nämner även en av stationerna i min hemkommun, Hässleholm.

Även om kommunikationsministern inte är hundra procentigt positiv till att SJ helt skulle avstå från nedläggningar i avvaktan på en omprövning av trafikpolitiken, så tycker jag i alla fall att begränsningen av nedläggningarna tyder på framsynthet från regeringen. Jag vill gärna framhålla att i allt samhällsarbete och i politiska beslut måste man ha en framförhållning. Man måste försöka förutse de åtgärder som är nödvändiga att vidta inom överskådlig tid.

Det är helt klart att hänsyn till miljö, trafiksäkerhet och energihushållning kommer att kräva att den rälsbundna trafiken utnyttjas effektivt. Det är också viktigt att den kollektiva trafiken totalt utformas så att den mer än i dag framstår som ett attraktivt alternativ till den betydligt mer resurslösande privatbilismen. En välutbyggd kollektivtrafik innebär också större jämlikhet för alla de människor som saknar bil eller annars är förhindrade att köra bil.

I sina nedläggningsargument hänvisar SJ alltid till vikande underlag då det gäller både persontrafik och godstrafik. Genom att ensidigt se till dessa siffror får man lätt en skev bild av verkligheten. De överväganden som skulle göras borde i stället gälla det totala trafikbehovet för såväl personer som gods. Därefter finns anledning att studera fördelningen mellan olika transportmedel. Eftersom den totala transportmängden ökar skulle dessa siffror vara ännu mer nedslående.

Men det är här jag anser att framsyntheten måste komma in. Vi får naturligtvis inte lov att bara se hur utvecklingen går – vi måste ha ett mål för utvecklingen och försöka styra in den på rätta banor. Vi har anledning att göra en politisk bedömning rörande önskvärdheten av fördelningen av transporterna mellan järnväg och andra transportmedel. Om situationen och utvecklingen inte motsvarar vad vi önskar måste vi vidta åtgärder.

Genom riktiga insatser på serviccområdet, t. ex. genom att tillhandahålla en väl fungerande kollektiv transportapparat där järnvägarna utgör stommen, kan vi hjälpa till att leda samhällsutvecklingen åt det håll

Nr 85

Fredagen den
11 mars 1977

*Om ifrågasatt
nedläggning av
järnvägsstationer*

vi önskar.

Jag vågar av kommunikationsministerns svar dra slutsatsen att vi i stort sett är överens. Jag vill än en gång tacka för svaret och samtidigt framhålla att jag förväntar mig ytterligare initiativ från regeringen i den riktning som jag här har försökt beskriva.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 15 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1976/77:79 till utbildningsutskottet

1976/77:81 till kulturutskottet

1976/77:83 till näringsutskottet

1976/77:89 till utbildningsutskottet

1976/77:96 till näringsutskottet

1976/77:99 till konstitutionsutskottet

1976/77:106 till försvarsutskottet

1976/77:107 till civilutskottet

1976/77:140 till arbetsmarknadsutskottet

§ 16 Föredrogs och hänvisades

Motion

1976/77:1423 till utbildningsutskottet

§ 17 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen 1976/77:115.

§ 18 Anmäldes och bordlades

Propositioner

1976/77:66 om upprustning av Göta kanal, m. m.

1976/77:74 om inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling

1976/77:95 med förslag om vissa industri- och sysselsättningsstimulerande åtgärder

1976/77:108 om alkoholpolitiken

§ 19 Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1976/77:25 med anledning av propositionerna 1975/76:187 om kommunal demokrati, ny kommunallag m. m. och 1976/77:1 om minskad statlig detaljreglering av kommunerna samt motioner

1976/77:26 med anledning av motion om förtroendemannastyrelsen i länsstyrelse

1976/77:27 med anledning av motioner om grundlagsskydd för näringsfrihet m. m.

1976/77:28 med förslag till ändring av tilläggsbestämmelse i riksdagsordningen om motionsrätt med anledning av viss skrivelse från regeringen

Skatteutskottets betänkanden

1976/77:26 med anledning av motioner om översyn av skattesystemet, m. m.

1976/77:27 med anledning av motioner om företagsbeskattningen m. m.

1976/77:28 med anledning av motion om att ersätta fastighetsskatten med allmän energiskatt

Justitieutskottets betänkande

1976/77:23 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till domstolsväsendet m. m. jämte motion

Försvarsutskottets betänkanden

1976/77:8 med anledning av propositionen 1976/77:49 om nya förmåner åt frivilligpersonal m. fl. jämte motioner

1976/77:9 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt avser anslag m. m. för budgetåret 1977/78 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

1976/77:10 med anledning av propositionen 1976/77:56 om ändring i civilförsvarslagen (1960:74) jämte motion

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1976/77:18 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser anslag för budgetåret 1977/78 till studiesociala åtgärder jämte motioner

Utbildningsutskottets betänkanden

1976/77:16 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till det obligatoriska skolväsendet m. m. jämte motioner

1976/77:17 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till gymnasiala skolor m. m. jämte motioner

1976/77:18 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt gäller anslag till bidrag till byggnadsarbeten inom skolväsendet m. m. jämte motioner

Trafikutskottets betänkande

1976/77:12 med anledning av propositionen 1976/77:100 såvitt avser utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1977/78 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Näringsutskottets betänkanden

1976/77:20 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser ökade lånemöjligheter för Sveriges Investeringsbank AB jämte motion

1976/77:21 med anledning av propositionen 1976/77:57 om kapitaltillskott till Norrbottens Järnverk AB jämte motioner

Civilutskottets betänkanden

1976/77:9 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser anslag

Fredagen den
11 mars 1977

*Anmälan av
interpellation*

- till bostadsdepartementet m. m.
1976/77:10 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser anslag till planväsendet
1976/77:11 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser anslag till lantmäteri- och kartväsendet
1976/77:12 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser anslag till kommundepartementet m. m.
1976/77:13 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser anslag till länsstyrelserna m. m. jämte motion
1976/77:14 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser vissa anslag till räddningstjänst m. m. jämte motion
1976/77:15 med anledning av propositionen 1976/77:100 i vad avser anslag till centralnämnden för fastighetsdata
1976/77:16 med anledning av motioner om översyn av förköpslagen (1967:868), m. m.
1976/77:17 med anledning av motion om begränsning av antalet hundar i tätort

§ 20 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 11 mars

1976/77:116 av herr *Richardson* (fp) till fru statsrådet Mogård om rekryteringen till utbildning i naturvetenskapliga ämnen:

När 1960 års gymnasieutredning beräknade behovet av gymnasieutbildade i början av 1970-talet räknade man med att ungefär 30 % av eleverna borde gå på naturvetenskaplig linje. Denna relativa andel uppnåddes aldrig, och siffran har under hela 1970-talet legat betydligt lägre. Detta har uppfattats som ett allvarligt problem, då det på sikt skulle leda till en alltför begränsad rekrytering till utbildning i naturvetenskapliga ämnen på eftergymnasial nivå.

Till detta problem har kommit det förhållandet att många elever som i årskurs 1 gått i naturvetenskaplig tillvalsgrupp senare sökt över till annan studieriktning, framför allt samhällsvetenskaplig, eller slutat skolan. Denna utveckling har trots vissa insatser från skolmyndigheternas sida fortsatt.

Problemet med den svaga rekryteringen till gymnasieskolan har vidare spritt sig till universitet och högskolor i form av ett starkt minskande elevunderlag och lett till vissa åtgärder, bl. a. ett försöksvis inrättande av ett s. k. naturvetenskapligt basår (ettåriga studier i gymnasieskolans kurser i matematik, fysik, kemi och biologi, ledande till 40 poäng i en akademisk grundexamen), som dock kan tänkas få negativa effekter på

rekryteringen till naturvetenskapliga studier i gymnasieskolan. I nu rådande läge vore det av värde att erhålla en redogörelse för vilka åtgärder som vidtagits från utbildningsmyndigheternas och regeringens sida för att stimulera elever till att välja naturvetenskaplig studiegång i gymnasieskolan och att underlätta deras studier där.

Jag ber med det anförda att till skolministern, fru statsrådet Mogård, få rikta följande frågor:

1. Vilka åtgärder har vidtagits för att bland grundskolans elever skapa intresse för naturvetenskapliga studier och göra eleverna väl förberedda för sådana studier i gymnasieskolan?

2. Vilka åtgärder har vidtagits för att befrämja gymnasieelevernas studier i naturvetenskapliga ämnen? Vilket har resultatet av dessa åtgärder blivit?

3. Vilken effekt på rekryteringen till naturvetenskapliga studier i gymnasieskolan kan ett permanentande av det s. k. naturvetenskapliga basåret tänkas få?

§ 21 Kammaren åtskildes kl. 14.45.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert